

ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ ІНШОМОВНОГО МОНОЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ В БАЗОВІЙ ШКОЛІ

Яковчук Михайло Володимирович

науковий співробітник відділу навчання іноземних мов

Інститут педагогіки НАПН України, м. Київ, Україна

mjakow978@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2474-6056>

Відповідно до концепції «Нової української школи» вміння спілкуватися іноземними мовами є однією з десяти ключових компетентностей, якими має володіти здобувач освіти. Після закінчення базового предметного навчання (7 – 9 класи) учні закладу загальної середньої освіти, які вивчають першу іноземну мову, досягають рівня B1. Ці рівні характеризують результати навчальних досягнень у кожному виді мовленнєвої діяльності, зокрема і в говорінні, та узгоджуються із Загальноєвропейськими Рекомендаціями з мовної освіти. Говоріння є продуктивним видом діяльності, в якому особа повідомляє про події та факти, висловлює власні думки, ставлення, переживання, запитує й уточнює інформацію.

Навчання монологічному мовленню, як процесу продуктивному, вимагає від учнів в базовій школі вміння описувати та порівнювати предмети і явища, детально розповісти про почуте, побачене, прочитане і повідомляти інформацію, поєднуючи опис, розповідь і порівняння, що має в собі складне методичне завдання, висловлювати власні думки щодо питань, пов'язаних із повсякденним життям, стисло аргументувати та пояснювати їх.

В базовій школі практикується два види монологічного мовлення: підготовлене і непередготовлене. Підготовлене мовлення – це висловлювання, елементи якого попередньо відпрацьовуються, автоматизуються у понадфразових єдностях, а потім репродукуються у формі повідомлення, розповіді, інформації. Непідготовлене мовлення – це такий рівень володіння мовою, на якому мовець може без підготовки, без опори на попередньо задані мовні одиниці, без спонукання та допомоги з боку викладача використати засвоєний раніше мовний та мовленнєвий матеріал в комбінаціях та ситуаціях, які не мали місця в попередніх видах роботи на занятті. Підготовлене усне мовлення – це один з етапів формування умінь непередготовленого мовлення, яке є метою навчання. Беручи до уваги вікові особливості учнів 7 класу, вважаємо за доцільне надавати перевагу підготовленому монологічному мовленню, яке є легшим і зрозумілішим для учня, тоді як в 8-9 класах із зростанням його пізнавальних та комунікативних потреб, урізноманітненням мовленнєвого апарату – непередготовленому. Учні вживають мовний матеріал – як раніше засвоєний, так і новий, вони намагаються його варіювати та комбінувати. Вони вже можуть вирішувати більш складні комунікативні завдання, конструювати більш змістовні і разом з тим більш розгорнуті у мовному відношенні висловлювання, створювати не лише свої власні розповіді, але й передавати чужі і поступово вони намагаються висловлювати своє ставлення до предмету мовлення, думок і міркувань, які висловлюються чи вже були висловлені раніше іншими співбесідниками.

Монологічне мовлення іноземною мовою в базовій школі характеризується більшою природністю, вмотивованістю та інформативністю. На такому рівні воно вже набуває рис аргументації та міркування. Важливо, що психологічні особливості учнів дозволяють їм виконувати достатньо складні розумові завдання, формулювати висловлювання, які відзначаються самостійністю міркувань. Аналіз наукової методичної, психологічної літератури, а також змісту чинних навчальних програм з іноземних мов [1, с. 55] дає змогу зробити припущення, що в базовій школі монолог покликаний виконувати такі комунікативні функції: 1) повідомлення про певну подію; 2) розповідь; 3) опис об'єкта або явища; 4) розмірковування. Відштовхуючись від цих комунікативних функцій,

виокремлюємо такі типи монологічних висловлювань, які мають уміти генерувати учні за результатами навчання в базовій школі у межах тематики, окресленої навчальною програмою:

- 1) монолог-повідомлення,
- 2) монолог-розповіді,
- 3) монолог-опис,
- 4) монологу-міркування/переконання.

Мовленнєві завдання для реалізації монологу-повідомлення передбачають повідомити фактичну інформацію (Хто? Що робить? Який/яка/яке/які? Навіщо?), поєднуючи речення в логічній послідовності. У монологі-повідомленні переважають прості розповідні речення з дієсловами в минулому та теперішньому часах, оскільки для повідомлення характерна часова невизначеність [2, с. 173]. Наведемо приклад завдання для реалізації монологу-повідомлення під час вивчення теми «Музика», підтема «Композитори та їх твори»:

Знайди інформацію про іноземного композитора та підготуй розповідь про його життя та творчість.

Мовленнєві завдання для реалізації монологу-розповіді передбачають здійснення таких мовленнєвих дій:

- розповісти про себе (свого друга, школу, місто/село тощо),
- висловити при цьому свою думку, свою оцінку.

Так, під час вивчення теми «Література», підтема «Моя улюблена книга» можна запропонувати наступний монолог-розповідь:

Підготуй розповідь про свою улюблену книгу, використовуючи наступний план:

- жанр;
- головні герої;
- головні події;
- твої враження

Мовленнєві завдання для реалізації монологу-опису передбачають опис, наприклад: природи, міста/села, зовнішності тощо, використовуючи слова і словосполучення, що означають якості (добрий/злий, довгий/короткий, високий/низький і т. п.). Наведемо приклад, тема «Природа та погода»:

Опиши природу твого рідного краю.

Мовленнєві завдання для реалізації монологу-міркування/переконання передбачають висловлення власного оцінного судження про певний об'єкт або явище. Для монологів цього виду особливо характерний причинно-наслідковий зв'язок. В ньому переважно вживаються складнопідрядні речення, а також інфінітивні звороти. Наприклад, тема «Молодіжна культура»:

Вислови своє власне ставлення до розмаїття молодіжних субкультур і течій, оціни їх вплив на твоє життя та життя твоїх однокласників.

Опис і повідомлення залишаються найбільш доступними для учнів середнього шкільного віку й постійно удосконалюються. У свою чергу, розмірковування є чи не найскладнішим видом монологічного мовлення на цьому етапі навчання. Однак ця складність зумовлена не лише рівнем мовної підготовки, але й здатністю особи до логічного мислення, а подекуди й наявністю сформованих ціннісних переконань. Якщо їх немає – не може бути й розмірковування, яке потребує логічної аргументації та відповідних мовних засобів.

Особливі труднощі в процесі непідготовленого мовлення учнів в базовій школі викликає використання мовного матеріалу, оскільки знайоме поняття необхідно в цьому випадку використовувати не лише у відомій, але й у новій ситуації. Тому для розвитку непідготовленого мовлення необхідно створити певні умови, а саме навчальну ситуацію, що є сукупністю умов мовленнєвих і немовленнєвих, необхідних і достатніх для того, щоб здійснилася мовленнєва дія, яка є однією з таких умов. Для наближення до життя створюваних на уроці ситуацій необхідно добирати такі з них, які є зрозумілими для учнів у

межах програмової тематики базової школи і не вимагають додаткових пояснень. Наведемо приклади мовленнєвих ситуацій на розвиток монологічного мовлення:

В твою школу прийшли гості з Німеччини. Розкажи їм, що цікавого відбувається в твоїй школі, зробивши для них екскурсію школою.

Уяви, що ти агент туристичного бюро. Запропонуй своїм німецьким друзям подорож до України і переконай їх у цій необхідності.

До тебе на вечерю сьогодні придуть гості. Ти хотів би приготувати їм твою улюблену страву. Яка твоя улюблена страва і які інгредієнти потрібно, щоб приготувати її. Опиши свої дії крок за кроком.

Отже, монологічне мовлення є дуже складним видом мовленнєвої діяльності, оскільки воно вимагає, щоб мовець послідовно, зрозуміло й зв'язно вмів доносити до співрозмовників свої думки. Продукування монологічного висловлювання в базовій школі є ще більш складнішим завданням, адже учні не володіють вільно мовними засобами. Успішність організації навчання іншомовного монологічного мовлення на цьому етапі залежить від урахування психолого-лінгвістичних особливостей учнів та вправ та завдань, які залучають учнів у процес спілкування, мотивуючи їхні дії.

Список літератури:

1. Навчальні програми з іноземних мов. 5–9 класи : наказ МОН України від 12 червня 2017 р. № 804. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programi-inozemni-movi-5-9-12.06.2017.pdf/804/17>
2. Ніколаєва С. Ю. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах : підручник. Київ : Ленвіт, 2002. 338 с.